

Kiertäviä ammattilaisia ja työnhakijoita maalaishyllyssä

Suomessa on ollut usein tilanteita, että ihmiset ovat joutuneet liikkumaan työn perässä. Nykyinen työttömyys ja työnhaku jopa ulkomailta eivät ole uusia ilmiöitä tässä mielessä. Maaseudulla kulki 1800 luvulla vielä 1900 luvun alkupuolella työnhakijoita, joista osa oli todellisia ammattilaisia, mutta osalle kelpasi työ kuin työ, oli siis kysymyksessä hengissä pysyminen. Tänne kotikylääni Sippolaankin osui monenlaisia kulkijoita. Esimerkiksi 20- 30 lukujen laman aikoihin maantiet olivat kirjavanaan kulkumiehiä. Silloiset kulkijat tekivät ruoka- ateraa vastaan pienen työsuorituksen. Usein se oli puunpienintää, mutta kun silmä välitti, oli kulkuri jo menossa uusiin kohteisiin.

Erikseen olivat ne ammatti- ihmiset, joita haettiin tiloille tekemään vaativia töitä. Sellaisia olivat esimerkiksi sepät, suutarit, räätälit, jopa lapsenpäästäjätkin. Kun taloihin tuli vieraita henkilöitä töihin, muuttui elämä aina hiukan erilaiseksi eli se poikkesi totutusta rutiinista. Tilapäisväkikin tarvitsi omat makuutilansa ja myös ruokapöytänsä piti laittaa lisää astiastoa. Vanhanaikainen asumismuoto oli hyvin mukautuvainen, koska taloissa oli joka tapauksessa aina palkollisia ja makuutiloja löytyi isoista tuvista. Monissa taloissa oli kaksikin kerrossänkyä tuvan nurkissa, ja kesän aikana tarjettiin nukkua aitoissa ja luttirakennuksissa.

Kaikkein kaukaisimmat ja harvinaisimmat työnhakijat kotikylääni olivat tulleet Kronstaatista, jossa syttyi kapina 1921 bolševikkikomentoa vastaan. Dimitr Kasperovits ja Grigori Odyhovelov olivat kapinan häviäjiin lukeutuvia ja monien satojen muiden tavoin he pakenivat Suomeen. Venäjälle jäädessään he eivät olisi ehtineet nälkää kuolla, sillä kiinni saadut kapinoitsijat teloitettiin välittömästi. Miehet saivat työpaikat isoisältäni ja naapuritalosta, jossa isännöi Kustaa Passi. Heidän työrupeamansa Sippolassa kesti noin puolen vuoden verran. Nämä kapinan nostajat olivat oleskelleet Suomessa jo pari vuotta ja osasivat puhua välttävästi suomeakin. Paluumatkalle lähtiessään miehet olivat arvelleet joutuvansa ”piippujen” eteen Venäjällä.

Miehet tekivät Sippolassa tavallisia maataloustöitä, enkä muista kenenkään kertoneen heidän erikoistaidoistaan. Todennäköisesti he olivat ammattisotilaita, sillä Kronstaathan oli silloin yksi Venäjän tärkeimmistä laivastotukikohdista, kuten paljon myöhemminkin.

Ilmajokelainen Kellomikki, joka kulki kylää samoihin aikoihin. oli perehtynyt seinäkellojen salaisuuksiin. Olisiko ollut peräti Könnien oppipoika? Mikki oli päässyt väleihin isoisäni kanssa, joten hän saattoi viipyä syntymäkodissani pitemmänkin ajan.

Kun kellomestari tuli taloon, hänelle tuotiin korjauksen tarpeessa olevia kelloja, jotka hän hajotti työpöydälleen, siivosi ja keitti osat puhtaiksi. Sen jälkeen alkoi osien tarkastelu ja kuluneitten osien korjaus. Kellomestarin työvälineinä on juotoslamppu, kansan omaisesti käsipukki, käsin pyörítettävä porakone ja joukko erilaisia viiloja. Jyrsin konetta ei ollut, mutta jonkinlaisia jakokaavioita hammaspyörien viilausta varten löytyi. Välineet olivat vaatimattomat, mutta ammattitaito korvasi puutteet.

Kun kellomestari oli kelloa käsitellyt ja säädellyt, voitiin ylimääräiset painot kellon ”punteista” poistaa ja kello nakutti taas oikeata aikaa. Sitä oikeata aikaa sanottiin valtion ajaksi ja se haettiin asemalta, kun Kauhavalle alkoi rautatieliikenne. Normaalistihan maalla kellot pidettiin hiukan edellä ja mitä kauempana keskustasta asuttiin sitä enemmän olivat kellot edellä. Sanottiin, että sivukylistä ehtii paremmin asioille, kun kellot ovat edellä.

Eräs käteväkätinen työnhakija oli alajärveläinen längentekijä, joka liikkui Kauhavalla joskus jatkosodan jälkeen. Hänen työnsä oli eräänlaista kuvanveistoa, koska länget piti sovittaa hevosen muotoihin, elikkä tehdä vastakappaleet hevosen olkapäistä. Muistan kun hän tuli kotiini ja sovittiin länkien teosta hevosillemme. Ensi töikseen mestari asettui hevosen kaulan alle ja silmät suljettuina hän veti ”hevosta kaulasta”. Ei ujoutta, vaan tällä tavoin hän painoi mieleensä hevosen olkapään ja kaulan muodot, jotka olivat tärkeät, kun länkiä myöhemmin veistettiin.

Alajärveläismestari valitsi itse metsästä värkkipuut, joista länget muotoiltiin. Olin hänellä oppaana, näyttämässä metsästäme sopivaa nuorta koivikko, josta toimme kasvantavääriä puun osia länkipuiksi. Kotona alkoi puiden veistely ja muokkaus länkien näköisiksi. Länkimestarin työkalut olivat käyräteräisiä muotoilurautoja, joilla hän leikkasi länkiin koveria ja kuperia pintoja. Muutaman päivän aherruksen jälkeen oli seinän vieressä kolmet länget, jotka muistuttivat aikalailta toisiaan, mutta lähemmin tarkasteltaessa, niiden kaarevuuksissa oli eroja,

hevosten kaulojen mukaan.

Länkimestari sanoi, että hänen sovittamiensa länkien kanssa ei saa käyttää paksua patjamaista pehmustetta, mutta huopapehmuste on paikallaan, ettei hevosen olkapää hierry. Kun Alajärven mestarin länkiä alettiin käyttää, pysyivät hevosten lavat kunnossa, kun kuormitus kohdistui olkapäässä oikeaan kohtaan.

Muistiini on jäänyt räätälimestari Jaakko Hahtomaa, joka neuloi taloissa, mutta hän ei varsinaisesti kulkenut työnhaussa, vaan hänet haettiin ompelukoneineen, kun talossa vaatturia tarvittiin. Silloin neulottiin kaikille ”meirän miehille” puvut. Niihin aikoihin olin juuri aloittanut alakoulun Pernaalla.

Tämä räätäli oli syntyisin Hahtomaan kylästä, mutta oli muuttanut asumaan keskustaajamaan. Häntä kutsuttiin myös Mykkä- Jaakoksi, mutta ei hän mikään mykkä ollut, ei sinne päinkään, vaan hän oli kuuro. Mestari Jaakko luki huulilta puheen, mutta jos joku erehtyi liioittelemaan suunsa liikkeitä, huomautti hän: ”En mä ymmärrä, kun sun suus niin vinkooloo”.

Kun räätäli Hahtomaa tuli taloon, oli hänellä ison ompelukoneen lisäksi myös raskas prässirauta, joka oli aina takkatulen ääressä kuumenemassa kun työ oli menollaan. Kun hän aloitti työnsä, teki hän ensi töikseen voimaperistä mittanauhan johon neulottiin useita kerroksia paperia. Mitta oli noin kaksimetriä pitkä ja pari tuumaa leveä ja jokaisen asiakkaastaan ottamansa mittauksen hän teki nauhalla, johon hän leikkasi oman merkkinsä, joko reunaan tai keskilinjalle. Kun kaavojen teko alkoi, löysi mestari nauhalta tarpeelliset tiedot. Ei siinä tarvittu muistipaperia eikä vahakankaista nauhamittaa.

Edellistalvena oli äitini kutonut oikein ”miäsverhakangasta”, joka oli tiuhaa ja hienokuteista. Siitä räätäli leikkeli kappaleita tekemiensä kaavojen mukaan ja harsi niitä yhteen. Välillä piti aina sovittaa haamallaan olevia aineksia ylle ja vähitellen puku alkoi näyttää oikealta asulta. Välillä mestari nosti takkapielessä kuumentuvan raudan ja prässäsi oikeata kuosia. Kun räätäli työskenteli hän ei ehtinyt puhumaan, koska suunliikket piti katsoa juttukaverilta. Illalla kun tuli hämärämpi eikä neulominen oikein enää onnistunut, alkoi tarinatuokio.

Silloin kolmekymmentäluvulla oli sähkö niin ”tyyristä”, että ei sen valossa oikein nähnyt ommella, mutta puhuminen onnistui. Muistan kerran, kun ilta oli jo hämärtynyt ja joku sanoi räätälimestarille jotain, hän totesi: ”En mä kuule pimees”.

Hahtomaa kertoi nuoruudenajoistaan: ”Kun mä friiasin, niin morsiameni sanoo, jotta kun sun kans seurusteloo, niin menöö palio kynttilää”. Huolimatta paljosta kynttilän poltosta vaatturimestari oli ollut kaksi kertaa aviossa ja oli sen lisäksi säilyttänyt huumorintajunsakin.

Varsin vaativaan tehtävään jouduin, vai pitäisikö sanoa pääsin, jo alta kouluikäisenä. Meille tuli kärrynpyörien raudoittaja Kurikasta ja minut pantiin sepän apulaiseksi. Tehtävänäni oli pajan ahjon tuulettimen pyöritys. Raudoitustyöt tehtiin Ville Näykin pajassa, joka sijaitsi runsaan puolen kilometrin päässä kotoani.

Isäni ja setäni olivat tehneet talven aikana työkärryjen pyöriä ja niihin piti saada rautakehät eli kinot päälle, että ne kestäisivät ajotöissä. Entisaikoina tehtiin puhdetöitä talvisin asuintiloissa. Silloin nikkaripöytä haettiin tuvan lattialle ja tavallisesti se oli siinä suurimman osan talvea. Kun nikkaroititiin, oli myöskin valkeanvirit aina ääressä, kun tulia viriteltiin.

Pajalle oli viety jo edellispäivänä raudat ja pyörät sekä sysisäkit valmiiksi. Kun saavuimme pajalle ryhtyi, seppämestari mitoittamaan pyöriä ja minä painelin lietson kammesta viriävään ahjoon lisää ilmaa. Kun rautoihin oli saatu katkaisukohdat merkityiksi, ne kuumennettiin tulipunaisiksi ja katkaistiin erikoisella katkaisuterällä alasimen päällä. Rautojen taivuttelu oli pitkälinen homma ja vähitellen työ alkoi kyllästyttää, mutta ei auttanut. Kyllä monet kerrat katselin pajan ovelta, eikö kotoa päin jo tulla tuomaan suuhun pantavaa ja tulihan setäni lopulta ja niin me seppämestarit saimme haukattavaa ja minä sain ryhtyä tarkkailemaan kuinka työ etenee.

Kun ohueksi taotut rautojen päät liitettiin yhteen, ne kuumennettiin aivan valkohehkuisiksi ja liitoskohtiin pantiin jotakin pulveria ja yhdellä moukariniskulla raudat tarttuivat toisiinsa. Se oli sen aikuista pajatekniikkaa. Illalla ennen pajalta lähtöämme teki seppämestari minulle oman puukonterän palkkioksi työsuorituksestani.

Sian teurastus oli merkittävä tapahtuma lapsuudessani. Kun teurastaja Laitila saapui kotiimme, se tiesi aina sian kuolemaa. Riisuessaan paksua nahkatakkaa, veti Laitila

samalla pistoolin takkinsa povesta ja otti sen mukaansa navettaan. Karsinan veräjää avattaessa tuli sika katsomaan tulijoita, mutta sai samassa naru tai köysilenkin kärsänsä yläpuolen ympärille. Sika talutettiin narusta ohjaamalla teurastuspaikalle ja samassa se jo olikin kyljellään. Siitä alkoi tapahtumaketju joka kesti koko päivän. Ensimmäinen tehtävä oli veren talteenotto ja vispaus kylmäksi.

Tuvassa oli jo aamuvaihaisesta kuumennettu avotakan raakussa riippuvassa padassa "kaltausvettä", jolla sika valettiin kunnes karva alkoi irrota. Viimeistään tässä vaiheessa ilmestyivät myös kartanoharakat seuraamaan tapahtumia. Ne pyrkivät olemaan silloin talon ruuassa, kuten nykyäänkin. Harakoiden vartijoina olivat kuitenkin kissat, jotka puolustivat reviiriään. Kun sika oli "parturoitu" karvattomaksi, se avattiin ja alkoi "sisusklusujen" irtileikkaus, joista osa joutui heti tunkiolle, mutta keuhkot, maksa, munuaiset, sydän ja monta muuta tärkeää osaa nostettiin ämpäreihin ja vietiin jatkojalostukseen. Lopuksi sika halkaistiin kahtia ja paloiteltiin helpommin käsiteltäviin kappaleihin. Siihen teurastajan osuus loppuikin, mutta tuvan puolella oli vasta päästy työn alkuun.

Oli leivottavana hienojauhoiset verileivät ja paksut kiskot, jotka oli leivottu hyvin karkeista jauhoista ja samalla karkeajauhoisella veritaikinalla täytettiin myös puhtaaksi pestyt sian suolet. Suolien täyttö tapahtui lihamyllyllä, johon oli tehty erillinen peltisuppilo myllyn reikälevyn tilalle. Lehmän sarvesta tehdyt makkaran täyttösuppilot olivat jo silloin jääneet museoesineiksi.

Kun kaikki nämä valmistelutyöt oli tehty, alkoi paistaminen isossa leivinuunissa, mutta samoihin aikoihin oli avotakan raakussa kiehumassa tappajaisvelli, joka sisälsi sian sisäelimiä, mutta myös läskiä ja punaista lihaa. Seuraavana päivänä tehtiin "prässisyltty", joka sisälsi pääasiassa pieniä läskin ja lihan palasia, jotka sidottiin tiiviiksi möykyksi harvahkon kankaan avulla ja asetettiin hyytymään painon alle. Kun näitä tuotteita talven aikana oli pöydässä tarjolla, ei pakkaneenkaan päässyt pahemmin haittaamaan ja jaksettiin arkisissa aherruksissa.

Veikko Sippola

2000